

**MASARYKOVA UNIVERZITA, FILOZOFICKÁ FAKULTA,
ÚSTAV HUDEBNÍ VĚDY**

Seminární práce předmětu USK_01 – Úvod do uměnovědných studií

Eliška Hrubcová

SLOVNÍKOVÉ HESLO

„POSTMODERNA“

-termín zastřešující fenomény postmodernismu, postmodernity

-období přicházející po modernitě

-označení kulturní, umělecké a filozofické polohy, ve které se nalézá anglo-americká (a posléze celá euroatlantická) civilizace přibližně od šedesátých let 20. století. Od té doby do 80.let byly formulovány stěžejní reflexe této doby. Z konstatování krize moderny vychází nejrůznější postuláty, od skeptických až po euforické.

-hlavními znaky, odlišujícími postmodernu od předchozího období, jsou odvrát od elitářského pojetí kultury, odklon od pozitivistického projektu uchopení světa pomocí široce rozvětvené jediné pravdy, vedoucí až ke skepsi k dějinnému vývoji jako takovému, relativizace a pluralita.

-v oblasti umění ji charakterizuje široká relativizace základních uměleckých kategorií, mazání jejich hranic, mnohvrstevnatost, vícevýznamovost, citace a nejrůznější ready-made projekty, tedy reflexe a využívání bohatého stávajícího materiálu, nabízejícího se všudypřítomnou vizuální kulturou.

Literatura:

NÜNNING, Ansgar, ed., Trávníček, Jiří, ed. a Holý, Jiří, ed. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. Vyd. 1. Brno: Host, 2006. 912 s. ISBN 80-7294-170-4.

BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 206 s. ISBN 80-7367-099-2.

„Co je postmoderna? Já nejsem zcela v obraze.“

(poznámky, snad tvořící dohromady esej)

Název této eseje je převzatý výrok Michaela Foucaulta z roku 1983¹. Zdá se být pro postmoderní diskuzi signifikantní a zdá se být zároveň i úsměvný. Zdá se snad i potěšující, že tento velikán frankofonní filozoficko-sociologické diskuze druhé poloviny 20.století, čelní tvář post strukturalismu, jednoho z myšlenkových směrů reflektujících postmoderní dobu, není v obraze. Signifikantní je proto, že se vůči tomu termínu v průběhu let trvajících diskuze vymezují mnozí její účastníci, užívají termín s omezeními či jej zcela odmítají. Je to pochopitelné, na ten termín jsou kladeny příliš velké nároky, chce se mi říct. Nárok na obsáhlost, jako by sám měl být nějakou *metanarací*, univerzálním zastřešením a odůvodněním fenoménů dneška. Úsměvný může být ten výrok pro toho, kdo se dostane do stejného bodu jako Michael Foucault, a není nás jistě takových málo. Moc často se nám nestane, že můžeme něco takto upřímně zvolat unisono s osobou představující takové kvality. Pousmíváme se, škodolibě pobaveni: *ANI FUKO TEDY NEVÍ...*

Bylo napsáno mnoho ... nejen o botách Vincenta van Gogha, a o těch druhých, z diamantového prachu. Mnoho o *Bytí*, o přítomnosti autora v tom zátiší, pak zas o botách jako o botách... Ty z diamantového prachu k nám prý nejspíše nemluví vůbec.²

Pro obyčejného smrtelníka – obzvláště studentíka - je těžké psát o postmoderně, těžké je pro něj, aby zorientoval v té šíři reflexí, od absolutní skepse z dějinného vývoje, od pojmenování nebývalé dekadence – postmoderny, až k jásavé euforii, proklamující budoucí pluralitu, toleranci, otevřenost. Všechno je to postmoderní. Aby tu mnohovrstevnatost, mnohovýznamovost, a fragmentárnost zároveň postihl. Aby si ujasnil, proč může být postmoderní blízké kýči. Nebo je to jen zdání? Aby zhodnotil, jak on sám vše reflektuje, aby si odpověděl, zdali má jeho názor být hodnotícím...Ale snad to vše ani nutně nemusí, a to je jediná naděje pisatelky tohoto eseje. Snad může resignovat na důslednost jako jediný přijatelný přístup a pokusit se postupovat třeba trochu hravě...snad je i to nakonec postmoderní, byť to nebude v pravém smyslu *jazyková* či *řečová hra*.

Frederic Jameson je autorem, který reprezentuje spíše to skeptičtější pole na hřišti reflexi postmoderny. Autor důvěrně obeznámený a reflektující nejen masovou, ale i okrajovou britskou sub-kulturní praxi a produkci. Jameson sice píše také o „nové dokonalosti“, ale více o „vytrácejícím se citu“ a „nové plytkosti“, třeba když pojednává o výše zmíněných

Warholových botách. Také o tom, že postmodernismus je „historicky hluchý“ a je projevem závažné změny, ke které došlo, když (...) se umění stalo zbožím, jako každé jiné.³

Jean-Francois Lyotard, nejen prostřednictvím výkladu Wolfganga Welsche⁴, může působit jako druhý protipól. Proč si totiž hluboka nevydechnout, když se oprošťujeme od svazujících konceptů? A tak pryč s *metanaracemi*. Pryč s *národem*, *vývojem*, *říší*...text *Postmoderní situace*⁵ je nicméně vyrovnaný. Tvrdí sice, že postmoderní situaci je cizí pocit deziluze, ale neočekává spásné východisko z rozporů současné společnosti, jako např. marxisté.

Mnohovrstevnatost, vícevýznamovost, výše uvedeno jako charakteristické znaky postmoderního umění. Vícejazyčnost, dodejme, nejen tyto znaky lze demonstrovat například na jednom ze současných literárních arciděl. *Foucaultovo kyvadlo* (stejně jako *Jméno růže*⁶) může být nahlíženo jako mistrovský kus a zároveň vzor, učebnice postmoderní literatury a nejen jí: V těch knihách je zakódován stejný systém, jaký je možno vidět například na postmoderní architektuře: Složitě prokomponovaná struktura kapitol je vytvořena podle kabalistického vzoru. Každá kapitola je uvedena citátem a kromě vlastního děje je v knize prováděn, ve vzájemném provázání s vlastní narací, výklad kabalistického učení. Tématem knihy je tak text prostoupen v několika úrovních a kniha tak, jak se často říká, mluví několika jazyky. Je schopna oslovit široké publikum, na základě svého vzdělání a zaměření si totiž každý čtenář může vybrat, kterou rovinu bude vnímat a prožívat nejsilněji. Nemusí vnímat všechny a přesto je dílo pro něj přitažlivé. Zde je uveden v praxi další z postmoderních rysů, radikálně formulovaný jako *smrt autora*, střízlivěji, pojmenováno například samotným Ecem, jde o princip *lector in fabula*. Čtenář, všechno publikum postmoderního umění je účastno aktivně na tvorbě svého vlastního zážitku. A Umberto Eco nás do svého příběhu pozval mistrovsky.

Poznámky a literatura:

1. citace je převzata z: KASTNER, Jens. *Postmoderna*.

Viz <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/p/postmoderna/1-postmoderna.html>

2 Srovnání děl Vincenta van Gogha a Andyho Warhola z pera Frederica Jamesona přibližuje Angela McRobbie: MCROBBIE, Angela. Jamesonova postmodernita – politika kulturního kapitalismu. In: *Aktuální témata kulturních studií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 236 s. ISBN 80-7367-156-5. K tématu také ZACHARIÁŠ, Jan. Pár bot Vincenta van Gogha: Pokus o interpretaci. *Umění* LXII, 2014, č. 4, str. 354-370

3. MCROBBIE, op. cit.
4. WELSCH, Wolfgang. *Naše postmoderní moderna*. Praha: Zvon, 1994. 199 s.
5. LYOTARD, Jean Francois. Postmoderní situace (5.1.2) In: BLECHA, Ivan. *Filosofie*. Kap.6.1. Malá čítanka filosofických textů, str.242, Olomouc, 2004. ISBN 80-7182-147-0
6. ECO, Umberto. *Foucaultovo kyvadlo*. V Českém klubu vyd. 3. Praha: Český klub, 2009. 566 s. ISBN 978-80-86922-27-0.
ECO, Umberto. *Jméno růže*. Vyd. 10., V Argu 1., aktualiz. a rozš. Praha: Argo, 2014. 543 s. ISBN 978-80-257-1057-9.

APPIGNANESI, Richard et al. *Postmodernismus pro začátečníky*. Brno: Ando, ©1996. 176 s. Pro začátečníky. ISBN 80-902032-5-6.

KASTNER, Jens. *Postmoderna*.

Viz <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/p/postmoderna/1-postmoderna.html>

LYOTARD, Jean Francois. Postmoderní situace (5.1.2) In: BLECHA, Ivan. *Filosofie*. Kap.6.1. Malá čítanka filosofických textů, str.242, Olomouc, 2004. ISBN 80-7182-147-0

MCROBBIE, Angela. Jamesonova postmodernita – politika kulturního kapitalismu. In: *Aktuální témata kulturních studií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 236 s. ISBN 80-7367-156-5.

OSBORNE, Richard a STURGIS, Dan. *Teorie umění*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 191 s. Seznamte se---. ISBN 978-80-7367-370-3.

WELSCH, Wolfgang. *Naše postmoderní moderna*. Praha: Zvon, 1994. 199 s.

ZACHARIÁŠ, Jan. Pár bot Vincenta van Gogha: Pokus o interpretaci. *Umění LXII*, 2014, č. 4, str. 354-370